

GAZETA TRANSILVANIEI.

Redacțiunea și Administrațiunea:
Brasiovu, piața mare Nr. 22. — „Gazeta” este:
Joi și Duminec’a.

Prețulu abonamentului:
pe unu anu 10 fl., pe siese luni 5 fl., pe trei luni
2 fl. 50 cr. — Tieri esterne 12 fl. pe unu anu sêu
28 franci.

Anulu XLII

Se prenumera:
la postele c. si r. si pe la dd. corespondenti.

Anunțurile:
un’a serie garmondu 6 cr. si timbru de 30 cr.
v. a. pentru facare publicare. — Scrisori ne-
francate nu se primescu. — Manuscripte nu se
retramiu.

Nr. 33.

Joi, 26 Aprile 8 Maiu

1879.

Brasiovu, 25 Aprile (7 Maiu.)

„Invingerea morala este a nationalitatiloru” — cu aceste cuvinte ne anuntia unu stimatu amicu alu fôiei nôstre incheierea desbaterei generale asupra proiectului.

Invingerea morala — e si astadi singur’a mangaiere a popóreloru nemaghiare. Totdean’a in lupt’a contra maghiarismului violentu isbënd’a morala a fostu si a trebuitu se fia legata de stindartulu nationalitatiloru, pentru că elu representá principiulu ecuitatii si alu dreptatii față de acel’a alu netolerantiei si alu fortiei brute.

Cine nu va recunósce marea insemnatate a succesului moralu? A combate voinicesce pentru o idea este onorificu, a combate inse pentru o idea inalta si drépta este o gloria. Candu doi se lupta succesulu moralu e întotdean’a pe partea aceluia, care este in dreptu, fia elu invingétoriulu sêu invinsulu. O diferintia pôte fi numai in marimea succesului, care, se intielege, că la celu ce lupta cu curagiu si cu dibacia mai mare este si mai insemnatu.

A voi se mai documentamu, că in casulu de față dreptulu este pe partea nationalitatiloru si nu a maghiariloru ar’ fi cu totul de prisosu, mai cu séma dupa argumentele escelente ce le-au produsu deputatii nationalitatiloru cu ocaziunea desbaterei generale asupra proiectului d-loru Tisza-Trefort. Dovéda este si efectulu, ce l’au avutu pretutindenea cuvintele sincere ale deputatului maghiaru Ludovicu Mocsáry, cari au fostu de ajunsu spre a resturná tóte motivele produse din partea guvernului si a ómeniloru sei. Successulu moralu erá dér’ asigurat si de astadata nationalitatiloru si ne face o deosebita placere a poté constata, că puçini deputati ai nationalitatiloru, căti se mai ala in diet’a ungara, luandu parte la desbatere au contribuitu in modu fôrte insemnatu la marirea lui.

Lupt’a ce-o portamu acuma de doispredece ani pentru egal’a nôstra indreptare ne dovedesce inse că invingerele morale ce le-amu eluptatu in mai multe rânduri nu ne-au adusu pëna acuma nici celu mai micu folosu, nu au potutu se contribuie nici cătu de puçinu la imblandirea contrariloru esistintiei nôstre, dincontra pare că totu mai multu i-au intaritat si i-au atitiatu in contra-ne. Care este caus’a acestei aparitiiu extraordinarie?

Este claru că in politica nu decidu succesele morale, ci cele reale, cu tóta aceste potu avé si succesele morale sub óre cari impregiurari o mare importantia reala. Astfelu in lupt’a nationalitatiloru cu tendintiele de maghiarisare s’ar’ fi potutu dobëndi pëna acuma celu puçinu acelu resultat, că maghiarii se recunósca imposibilitatea de a ne face maghiari cu de a sil’a. Déca n’a fostu posibilu de a face pe maghiari se incete odata cu mesurile de maghiarisare, cine pórtá vin’a? Negresitu, că in prim’a linea totu maghiarii, cari tienu cu cerbicia rara la vechiulu planu, despre care s’au potutu convinge inca la 1848, că este nerealisabilu, in line’a a dou’a inse vin’a este si a nationalitatiloru din cauza, că succesele morale, ce le au castigatu pëna acuma, au de a-le multiamí mai multu dreptatii causei lor, decâtu resoluțiunei, energiei si dibaciei, cu care s’au luptatu reprezentantii lor.

Trebuie se marturisimu cu parere de reu că opositiunea nationalitatiloru din Transilvani’a si Ungari’a incepëdu dela inaugurarea dualismului nu a fostu in stare ale impune maghiariloru intratata încātu se-i faca se incete cu incercarile de maghiarisare fortia. Adevératu că a impune maghiarului este fôrte greu intr’o cestiune unde elu este predomnitu mai multu de pasiune, decâtu de alte consideratiuni reale. Afara de acést’a situatiunea nationalitatiloru din Ungari’a a fostu din capulu locului cu multu mai neavorabila că aceea a celoru din Austri’a.

Cu tóte aceste nationalitatile nemaghiare ar’ fi potutu face guvernului maghiaru opositiune multu mai energica. Déca ar’ fi fostu cu potintia, că se se unésca toti reprezentantii lor la o actiune solidara, atunci succesele morale ar’ fi avutu negresitu celu puçinu acelu efectu realu, că guvernulu nu ar’ fi cutezatu a pasi inaintea parlamentulu ungaru c’unu proiectu de lege cá acel’a, care se desbate de presentu in camer’a deputatiloru.

Constatamu acést’a convinsi fiindu că casulu cu proiectulu de lege actualu va servi nationalitatiloru nemaghiare pentru tóte timpurile de lectiune. Maghiarii facu din cestiunea introducerei limbei maghiare, cumu dise deputatulu serbu Polit, o cestiune de putere. Despre acést’a numai pôte fi nimenea in dubiu. Nationalitatiloru, speramu, déca nu li s’au fostu deschisu inca de totu ochii li se voru deschide acuma si voru vedé, că singurulu modu spre a se aperi in contra altoru noue atacuri possibile este si va fi in viitoriu numai o procedere solidara opositiunala.

Vorbitorii maghiari din dieta sustineau, că proiectulu de lege din cestiune mai are de scopu si aceea, că nationalitatile se se póta intielege mai lesne intre sine prin mediulu limbei statului, care se va propune in tóte scolile poporale. Eata dér’ unu momentu, care ne arata, că arm’a, cu care voiescu se ne asimileze maghiarii are doue tai-siuri si pôte odata se se întórca in contr’a celoru ce au faurit’o. Unu folosu mare ilu are fara indoie la famosulu proiectu de lege si acuma, elu a desteptatu pe multi din letargi’a si nepasarea lor si acést’a este unu mare bine pentru cans’a celoru asupriti.

Din camer’a maghiara.

Desbaterea proiectului de lege privitoriu la instructiunea obligatória a limbei maghiare in scótele poporale.

Deórece angustulu spatiu, de care dispunemu, nu ne permite de a reproduce pe largu tóte vorbirile câte s’au tienutu cu ocaziunea desbaterei asupra lezei de maghiarisare, ne vomu margini a impartasi unele in estrasu, ear’ altele mai importante pentru noi le vomu publicá pe largu asia cumu au fostu stenografate, pentru cá astfelu se capete si cetitorii nostri o icóna fidela despre tóte cate s’au vorbitu cu acést’a ocaziune in parlamentulu ungurescu. — Desbaterea s’a inceputu in si edintia dela 29 Aprile 1879. Primulu vorbitoriu a fostu:

G a b r i e l B a r o s s, reportorulu comisiunei dietale, dice, că in casulu de față isi implinesce cu bucuria datoriu de reportoru, deórece are ocaziune a contribui prin recomandarea acestui proiectu de lege la realizarea ideei nationale. Intentiunea proiectului este de a face possiblea fierarii cetatianu insusirea limbei statului, fara că prin aceea se se restringa autonomi’a vreunei confessiuni sêu nationalitati in liber’a regulare a afaceriloru sale scolari. Mai departe proiectulu de lege nu se referesce numai la scótele comunale si de statu, ci se estinde si asupra scóteloru poporale confessiunale. Caus’a pentru care a fostu necessariu a estinde legea si asupra acestoru scóte voiesce se-o documenteze cu date statistice. Este cunoscutu, că numerulu scóteloru comunale si de statu este fôrte micu, din cauza, ca statulu ’i lipsescu mediulócele materiali de a satisfacere tuturoru trebuintiloru. Urmatóriele date statistice justifica proiectulu de lege actualu: Catu privesce pre-p a r a n d i e l e au fostu de aceste in 1877 cu totul 65, si adeca 51 pentru barbati ear’ 14 pentru femei: intre aceste statulu nu posedea nici macaru jumetate, adeca numai 22, 16 pentru barbati si 6 pentru femei. Au fostu 15,486 scóte poporale in 12,980 comune. Intre aceste au fostu 1731 scóte comunale, 131

scóte de statu si 13,755 scóte confessiunale sêu private. De aci poteti se vedeti, că activitatea statului intre marginele art. de lege 38: 1868 este față de instituttele sustienute de confessiuni si privati fôrte mica. Dé’ totu cu date statistice se pôte dovedi, că acestu proiectu se justifica si prin vechi’a pracsă. Dupa datele din 1877 s’a invetiatu intre cele 15,486 scóte: in 7024 unguresce; in 1141 nemtiesce; in 2773 romanesce; in 1901 slovacese; in 250 serbesce si in 1692 amestecatu (adeca in doue sêu mai multe limbi). De alta parte dovedesce si statutulu bisericei gr.-or. romane, care cere că autoritatile bisericesci se proceda in afacerile scolari intre marginele art. leg. 38: 1868 si care in § 26 spune claru, că limb’a instructiunei se fia cea materna, dér’ se se dé o deosebita ingrigire invetiarei limbei maghiare, că proiectulu de față actualu intregesce numai pracs’a si statutele. Dice apoi, că nu e dreptu ceea ce i se atribuie acestui proiectu de cătra nationalitati. Elu se baséza nu numai pe motivulu latirei limbei maghiare, dér’ procede si din puncte de vedere ale instructiunei publice, căci are de scopu se usiureze nationalitatiloru studiulu in scótele mediolocii, se mediulócésca intielegerea reciproca, a usiurá activitatea pe terenulu vietiei publice de statu si a dá ocaziunea invetiatoriloru se insuffle la instructiunea in limb’a maghiara patriotismulu in anim’a primitória a copilului.

Dér’ mai este o cauza, pentru care se recomanda primirea acestui proiectu; este lupt’a pentru conservarea limbei maghiare in contra puterii intelectuale a limbelor europene, cari impreuna in sine tóta cultur’a. Déca este adevératu, că limb’a este natiunea, atunci chiaru lips’a unui numeru de ajunsu de invetiatori apti este caus’a, pentru care se impedece instructiunea in limb’a maghiara. Déca vomu privi la datele statistice aflamu, că in 15,486 scóte in an. 1877 a fostu numerulu invetiatoriloru si alu invetiatóreloru de 20,717. Acest’a nu e de ajunsu, cu deosebire inse nu e de ajunsu numerulu acelora, cari sunt in stare a propune limb’a maghiara. S’a disu, că nici n’a mai fostu de lipsa acestu proiectu. Dé’ se privimu numai la ori-ce nationalitate din tíera, flacare din ele are unu radimu puternicu in cate o natiune puternica, care are aceeași limba sêu e rudita cu ea. Intrebu acuma, este si maghiarulu in acea positiune placuta, cu a carui limba ar’ perí neaparatu si nationalitatea s’a? Cumu va se ne potemu luptá cu acea putere intelectuala, déca nu ne vomu dá silintia a lati si a conservá limb’a nôstra? Acést’a o voiesce proiectulu de lege actualu, de aceea ve rogu se’lu primiti de basa a desbaterei asia, cumu la formulatu comisiunea dietala. (Aprobari generale).

M i n i s t r u l u d e i n s t r u c t i u n e A u g u s t u T r é f o r t róga pe camera, se primésca proiectulu de lege dupa tectulu ce i’la datu comisiunea. Apoi dice, că la interpelarea lui Madarász despre aceea, că are intentiune a asterne dietei proiectulu din cestiune, a respunsu prin faptu (Aplause) si acuma róga se i se ié respunsulu acest’a facticu la cunosçintia. (Ilaritate si viue aprobări). Ios. M a d a r á s z (intrerumpendulu): Mi va paré bine, déca voiu avé parte si altadata de-o asemenea fericire.

A d o l f Z a y (deputatu sasu din Transilvani’a): Din aplausele generale, cu cari au fostu primite cuvintele reportorului si ale ministrului, trebuie se conchidu, că față de acestu proiectu tóte partidele suntu de o parere si mi se pare, că aci se serbéza o mare festivitate familiara, o festivitate a gintei maghiare; — eu inse trebuie se marturisescu, că in timpu de patru ani, de candu am onórea a fi membru alu dietei maghiare, nu m’am simtitu niciodata asia de s t r a i n u in acést’a camera, cá astadi (Sgomotu. Strigari: n’ai nici o cauza la acést’a). Dicu, că me sémtu strainu astadi in acést’a casa, nu pentru că nu m’asiu

semți, că cetățianu alu acestui stat, căci, desi sunt sasu, sunt petrunsi si eu de cuvintele poetului: „Aci trebuie se traiesci, aci se mori“, nu pentru că n'asiu avé simpatii sincere cătra frații maghiari, ci me semtu strainu: pentru că nu potu impartasi convicțiunea marei majoritati a camerei, că statulu ungurescu se pôte întari numai prin împedecarea desvoltării popóreloru nemaghiare — strainu, pentru că 'mi pare necredibila parerea partideloru coalisate de astadi, că adeca rass'a maghiara, incapabila de a se întari prin propri'a s'a fortia, este avisata la aceea, a suge meduv'a de viația a fratiloru sei de alta limba (Contradiceri).

Astadi — dice Zay mai departe — candu noi cetățianii nemaghiari ai acestui stat declaramu, că ne vedemu amenințati în desvoltarea noastră culturala prin acestu proiectu de lege, astadi trebuie se facemu trist'a esperientia, că nu numai că nu simpatisati cu aperiarea noastră, dér' că insisi DVóstre provocati asuprane pericolulu si apoi ne luati in nume de reu, déca incercamu a ne aperi in contra-i (Miscare). Am ajunsu óre asia departe cu parlamentulu Ungariei, că aci nici cuventulu de aperiare in contra unui periculu de viația se nu mai fia concesu?! Arata apoi, că partidele, desi si-au datu man'a in cestiunea de față, nu-o facu acést'a din unulu si acelasiu motivu. Chiaru intre parerea guvernului si a comisiunei este o mare contradicere. Guvernulu se pune in motivele sale pe bas'a statului poliglotu, ear' comisiunea pe bas'a statului maghiaru nationalu. Guvernulu voiesce „se dè ocașiune“ nemaghiariloru a invetiá limb'a maghiara, — comisiunea ii „silesce“ la acést'a. Guvernulu voiea se cèra dela invetiatorii poporali numai calificatiunea spre tractarea gramaticala si metodica a limbei maghiare, comisiunea cere o calificatiune de trei ori mai mare, nemesurata: In susirea limb'eii in scrisu si in vorbire. Constata apoi, că in senulu comisiunei a fostu o mare diferentia de opiniuni, desi erá representata in ea, numai rass'a maghiara. Doi (Desewfy si Grünwald) au declarat, că proiectulu e stricatosu, neoportunu, alti doi (Csengery si Irány) au facutu propuneri spre indulcirea lui. Cumu sta inse cu majoritatea „compacta“ a camerei? Vorbitoriulu imparte pe deputatii, cari votéza acuma pentru acestu proiectu, in 5 categorii. Unii nici nu 'lu cunosc, ci sciu numai, că prin elu se latiesce limb'a maghiara si de aceea votéza pentru proiectu; alții ilu accepta pentru că asia recere disciplin'a de partida, alții l'au studéatu, sunt in chiaru asupra consciintieloru sale, vedu ce reu le causéza nemaghiariloru, dér' pretiuiescu folosulu celu potu avé ei dela proiectu atatu de multu, incatu nu le mai pasa de suferintiele celorlalti, apoi sunt unii cari recunosc, că proiectulu nu va folosi nimicu rassei maghiare, dér' votéza pentru elu, că se restabiléscu poporalitatea guvernului sguduita atatu de multu prin politic'a bosniaca, — se-o restabiléscu cu ajutoriulu si pe contulu opositiunei (Sgomotu in steng'a). Categori'a din urma a celor, cari votéza pentru proiectu este cea mai insemnata, cea mai de frunte, este aceea a neofitiloru, cari se recrutéza dintre popórele nemaghiare, isi renéga nationalitatea si se gramadescu printre sirele rassei domitorie, spre a satisface ambițiunei si pofteloru de castigu. Ei facu din patriotismu o specula, se întrecu in devotamentu farisaicu cătra statulu si calumniéza pe toti, cari nu se afla cu ei in taber'a celor puternici. Se suferé óre „parinti patriei“, că Svabulu din Torontalu si Slovaculu din Trencinu, cari s'au alaturatu la DVóstre, că se se tiena de cei privilegiati si se faca iute cariera (Sgomotu) — vorbescu numai de figuri tipice — poteti se suferiti, că asemeni cavaleri de industria politici se falsifice caracterulu statului si se 'lu impinga pe carari periculose? (Miscare) Vorbitoriulu combate apoi in vorbire mai lunga proiectulu, pentru că vatama autonomi'a diferiteloru confessiuni, garantata prin lege, ilu combate din punctu de vedere pedagogicu, pentru că timpulu, ce se recere pentru studiulu limbei maghiare, se detrage celorlalte obiecte de invetiamentu. Legea de nationalitati garantéza liber'a desvoltare culturala a nationalitatiloru, incatu prin aceea nu se periclitéza unitatea statului. Déca nationalitatile dorescu se nu fia împedecate in exercitiulu dreptului loru printr'o noua lege, care paraliséza rezultatele obtinute pèna acuma pe terenulu instructiunei, acést'a nu sta nicidécumu in contradicere cu unitatea politica a statului. Eötvös dicea: „Dela norocit'a resolvire a cestiunei de nationalitate depinde viitoriulu Ungariei.“ Proiectulu de față inse împedeca consolidarea interióra a

statului ungaru, de aceea si din cauzele memorate nu 'lu pôte primi.

Presiedintele provóca pe toti căti voru mai vorbi, cu deosebire pe cei ce voru fi pentru proiectu, că se observe cătu mai mare moderatiune si obiectivitate, căci asia recere natur'a delicata a cestiunei, că se nu se turbure concordia între diferitele nationalitati (Aplause).

Petru Stoicovici dice, că este serbu, dér' cu tóte aceste votéza pentru proiectu (l) Limb'a statului léga nationalitatile diferite de olalta. Speréza, că spiritulu acestei legi va aduce cu sine si timpulu, candu cele 16 milióne din Ungari'a voru formá unu singuru poporu puternicu. Serbii iubescu patri'a, dér' nu si-au potutu exprimá acestu sentimentu pèna acuma in limb'a maghiara. Veniva unu timpu, candu tóte nationalitatile se voru poté întielege in limb'a statului, candu voru trai cá frati, acést'a epoca se va inregistrá in istoria de catra chronistii natiunei cu litere de auru. (Aplause.)

Dr. Mihailu Polit: Déca ne uitamu la proiectulu de lege presentu dintr'unu punctu de vedere mai inaltu, ne aducemu fara voia aminte de marea deosebire, ce este între Europ'a orientala si apusana. Corpuriloru legiutorie ale unui statu apusann european nu li s'ar' fi potutu asterne niciodata unu asemenea proiectu de lege. In apusulu Europei processulu formatiunei staturiloru s'a finitu de multu, in Orientulu Europei processulu acest'a inca nu s'a finitu séu unde s'a finitu, acolo elementele cari forméza statulu inca nu sunt întielese asupra naturei statului. De aceea in apusulu Europei nu esiste o cestiune de nationalitate si nici nu pôte existe, pre candu in Orientu acést'a cestiune nu numai că exista, ci nationalitatea se tiena de elementulu, care forméza si striforméza statulu. In Ungari'a din norocire amu trecut peste acést'a, căci statulu ungurescu a capetatu o stabilitate cá si altulu european prin istori'a s'a milenaria. Cu tóte aceste se arata earasi si earasi o diversitate de pareri asupra naturei statului ungurescu si, déca nu ar' existe acést'a diversitate, n'ar' fi fostu niciodata asterntu unu proiectu de lege cá celu de față corpuriloru legiutorie ale Ungariei.

Nu mai incupe indoiéla si nici nu se face vreunu secretu din aceea, că scopulu proiectului de lege presentu este cu deseversire politicu. Elu are de scopu de a inaintá prin instructiunea limbei maghiare in scolile poporale assimilatiunea de statulu. Trebuie inse se cunoscemu natur'a si marginele asimilatiunei de statulu. In evulu mediu acést'a asimilatiune se esecutá prin poterea armelor si prin cuceriri; in timpulu mai nou asimilatiunea se face prin cultura si civilisatiune. Pe calea legislativa si administrativa nu se pôte face. Assimilatiunea a creatu in apusulu Europei natiuni unite si staturi nationale. La acést'a asimilatiune se întemplá adesea, că cuceritorii se asimilau cuceritoriloru precumu Francii Romano-Galliloru si Normanii Anglo-Saxoniloru. Dér' Maghiarii nici nu s'au slavisatu, nici că au potutu se maghiarizeze pe slavi. De acést'a pedeca au datu la slavi si Germanii, Turcii si Tartarii.

Desvoltarea statelor in apusu a fostu dér' cu totul deosebita de aceea a celor din Orientulu Europei. In apusu s'a desvoltatu ide'a apartienerei la statulu, precandu in Orientulu Europei, incependu dela Germani'a pèna la Constantinopolu, ide'a „natiunei“ si a „nationalitatii“ insemna apartienerea la unu neamu. In articulu de lege XLIV 1868, in asianumit'a lege de nationalitate, sunt amendoué ideile exprimate: atatu ceea a apusului cătu si ceea a Orientului. Acolo se vorbesce de natiunea ungaru si de „nationalitati.“ Acést'a inse nu se pôte sustiené inaintea criticei scientifique, căci unde este o „natiune“ nu potu fi nationalitati si unde sunt nationalitati, nu pôte fi „natiune“, afara déca acestu cuventu insemna numai „cetățianii de statulu. Séu credeti, că „natiunea“ pôte insemná in Ungari'a aceea ce insemna in Franci'a? Déca sunteti de parerea acést'a, atunci poteti trage consecintiele asimilatiunei de statulu si chiaru nici atunci se nu aduceti unu proiectu de lege cá acest'a. Pentru că Bretonii se invetie Francescu, nu se recere in Franci'a o lege deosebita. Relatiunile numerice ale „natiunei“ voru fi inse in Franci'a totusiu cevasi diferite de cele ale Ungariei.

Sunt ce e dreptu si in apusu state, in cari asimilatiunea genetica n'a fostu posibilu, unde exista inse asimilatiunea de statulu. Si pentru că exista tocmai acést'a, de aceea „nationalitatea“ nici nu insemnéza in staturile aceste a apartiené unori rasse ci a apartiené statului. O nationalitate elvetiana, belgiana, nordamericana nici nu pôte esistá, pentru că nu exista limba elvetiana, belgica si americana. Si totusiu supusii acestoru state se semtu cam cá si candu ar' fi descendentiile uneia si aceleasi ginte — fara cá pentru acést'a asimilatiune de statulu se fia de lipsa inca o asimilatiune genetica. Din contra in statele aceste se feresce poterea de statulu de a se atinge fia cătu de puçinu de nationalitatile singuratiche, cu atatu mai multu evita ori-ce mesuri coercitive; pentru că acolo tienu, că se vatama interessulu sta-

tulu, déca se vatamu interesele unei nationalitati singuratiche.

Constitutiunea belgiana dice in § 23, că intrebuintia rea limbeloru obicinuite in Belgi'a este facultativa, candu s'a alesu in anulu 1856 o comisiune propria vlamicu a doveditu guvernulu in camera perfect'a egal'a indreptatiune a limbei vlamice cu cea francesca, asia s. e. a disu, că in preparandi'a dela Rierre elevii vlamici nu suntu siliti de invetiá franciuzesce si totusiu in Belgi'a limb'a francesca cu cultur'a ei milenara sta față cu limb'a vlamica cu multu mai seraca, cu tóte aceste guvernulu nu voiesce se impuna cu sil'a, ci lasa cá cultura francesca insasi se facu cuceriri. Ce multu se departéza proiectulu de față, care contine mesuri coercitive, de ceea ce se întempla in apusulu Europei. Acést'a nu a potutu se fia intentiunea acestoru barbati de statulu întiepti, cari au inaugurat u nou'erá pentru Ungari'a. Ei au voitu impacarea, nu noué certe cu nationalitatile. Legea scolara dela 1868 contine nici urma de ceea ce pretinde proiectulu de lege actualu. In acést'a lege scolara dela 1868 este pe deplin recunoscutu principiulu instructiunei in limb'a materna si numai in limb'a materna in scolile poporale; de alta parte inse nu silesce pe invetiatoriu in preparandi'a invetie limb'a maghiara.

Care este adeveratulu scopu alu acestei legi noué scolare? Unu scopu pedagogicu nu pôte avé. Este unu principiu recunoscutu in pedagogia, că in scolile poporale se nu se invetie limbi si cá copilulu trebuie se se propuna in scolile elementare numai in limb'a materna. Déca se prescrie, că copilulu se invetie si limb'a straina, acést'a se pôte întemplá numai pe contulu instructiunei elementare. Si déca copilulu ar' si invetiá limb'a maghiara, ceea ce cu greu se pôte crede, nu se-o uite érași, indata ce va fi pasitu in vieti'a practica. Cu cine se vorbésca unguresce tieranulu in comitatele slovace, romanesci, serbesci, si sasesci, căci dóra nu pôte se totu amble dupa elu cate unu invetiatoriu unguru! Acolo, unde invetiarea limbei maghiare are unu scopu, au introdus'o de multu de buna voia nationalitatile in scolile lor. In gimnasiile serbesci, in scolile mediulocie, in scolile orasienesci, in scolile de fete chiaru in câteva scolé satesci, unde populatiunea este mixta se propune de multu limb'a maghiara. La preparandi'a scolare din Zomboru inca se propune de multu si noi nu avem nici unu invetiatoriu mai teneru, care se nu-o cundé. De ce déru sil'a, unde merge de bunavoia, si pentru aceste mesuri coercitive, unde n'au nici unu scopu? V'ati ganditu nici odata la aceea, că prin acestu proiectu de lege se vatama autonomi'a confessionala in afaceri scolare garantata prin o alta lege.

Legea noua scolara are unu scopu politicu, acél'a alu asimilatiunei de statulu. Este si remane inse unu visu desiértu, acolo, unde conditionul lipseacu. Voindu a intrebuintia inse sil'a se face din totu lucrulu o cestiune de potere. In Austri'a, unde inca ar' avé poterea pentru asia ceva, se ferescu a face germanisare o cestiune de potere cu tóta cultura germana si cu tóte cá elementulu germanu e mai mare la numeru. In Galiti'a se intrebuintéza mai eschisivu limb'a polóna in Boemi'a este paritate între limb'a germana si ceha, dér' si in acele provincii, unde nu exista pretensii istorice de dreptu de statulu, cá in Stiria, Crain, Carinthia, Istri'a egal'a indreptatiune a limbiloru celu puçinu in scolile poporale este pe deplin asigurata. Cestiuni de potere potu face numai state mari si popóre mari. Russi'a pôte face din Poloni'a, Germani'a si Elsatia o cestiune de potere. State de mediulocu si mai mici isi periclitá prin cestiuni de potere numai esistinti'a. Nefericirea Poloniei inceputu in momentul acél'a, candu pe cazaci si maloru voieau se-i faca catolici, candu incepura se persecute „dissidenti“. Ungari'a are o istoria milenara, dér' Ungari'a aceea, pe care a-ti voi se-o creati, nu e nici de unu jumtate de veacu si a fostu deja odata (1848) in mare periculu. Din norocire popórele Ungariei, legate de olaltu printr'o istoria milenara, au mai multu sensu pentru fratiésca convietiune, cá multi barbati de statulu. Si printu cá proiectulu de lege presentu lovesce in istori'a Ungariei si in fratiésca popóreloru Ungariei, vorbitoriulu se 'lu considere numai de unu experimentu neajuracitu si trebuie se 'lu respinga cu tóta resolutiunea. (Va urmá.)

Budapest'a 3 Maiu 1879.

(Din camer'a deputatiloru. — Ministrii si softalele unguresci. — Deputatii romani. — Maghiarisare cu orice pretiu.)

Deputatii romani din camer'a Ungariei cu ocașiunea desbaterei proiectului de lege pentru intrebuintarea limbei maghiare, cu luptatu cu totu acelu patriotismu adeveratu, au acea sinceritate si curaj anima si cu acelu semtiu profundu de dreptate care caracteriséza in deosebi elementulu roman